

ISSN 2149-9845

E-ISSN 2636-7807

TÜRKİYE
DİN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF RELIGIOUS EDUCATION STUDIES (TJRES)

مجلة بحوث التربية الدينية التركية

Sayı/Number 5

İzmir - 2018

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 5 • Haziran/June 2018 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Mehmet BAHÇEKAPILI

Editörler / Editors

Siebren MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safnaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVİNÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Hakkı KARASHAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) -
Ahmet Ali ÇANAĞÇI (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Bezza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAĞÇI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Abdurrahman DODURGALI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Recai DOĞAN – Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)
Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep Emin GÜL, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Hülya HACISMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)
Hakkı KARASHAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep KAYMAKÇAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Muhittin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)	Siebren MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)
Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)	Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)	Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)	Samet YAĞCI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY))

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI - Safnaz ASRİ

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 15.06.2018

Yer alınan indeksler / indexed and abstracted by

Proquest, Directory of Research Journals Indexing, Academic Resource Index (ResearchBib), Bielefeld Academic Search Engine, Eurasian Scientific Journal Index, OPENAIRE, JournalTOCS, Ideallonline.

İÇİNDEKİLER/TABLE OF CONTENTS

MAKALELER/ARTICLES

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı Ders Kitabı Uyumu
Adaptation of Curriculum-Textbook in Religious Culture and Moral Knowledge Instruction in
Secondary Education
SAFİNAZ ASRİ / 9-50

Türkiye’de Cami Görevlilerinin Yetiştirilmesi ve İstihdamı (1924-2014)
The Training and Employment of Mosque Officials in Turkey (1924 and 2014)
İBRAHİM ARAS / 51-72

İslam Hukuku Açısından Kürtaj
Abortion in Terms of Islamic Law
MEHMET DİRİK / 73-96

Önde Gelen Bir Nahiv Âlimi Olarak İbn Hişâm ve el-Câmi’u’s-Sağîr Adlı Eseri
A Leading Nahw Scholar Ibn Hisham and His Work “el-Cami’u’s-Sagir”
YUSUF SELLER / 97-117

Zacharias Frankel ve Solomon Schechter’in Entelektüel Kişilikleri ve Muhafazakar Yahudiliğe
Etkileri
Zacharias Frankel and Solomon Schechter’s Intellectual Personalities and Their Effects on
Conservative Judaism
İSMAİL BAŞARAN / 119-128

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ/ BOOK REVIEWS

Aydın, M. Ş. (2017). *Din eğitimi bilimi. Kayseri: Kimlik*
CEMİL OSMANOĞLU / 129-132

Vurgun A. (2017). *II. Abdülhamid Dönemi İlköğretimde Ahlak Eğitimi, İstanbul: Yeditepe.*
SAMET YAĞCI / 132-135

Akyürek, S.(2016). *Din Öğretimi –Model Strateji Yöntem ve Teknikler. Ankara: Nobel.*
DUDU TÜRK / 136-137

Günay, Ü. (2000). *Din sosyolojisi. Ankara: İnsan*
SEVGİ SAVCI BAHÇEKAPILI / 138-140

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ/REVIEWS

Aydın, M. Ş. (2017). *Din eğitimi bilimi*. Kayseri: Kimlik, 440s.

Cemil OSMANOĞLU*

E-Mail: osmanoglu@erciyes.edu.tr

Din eğitimi faaliyetlerini geçmiş, bugün ve gelecek perspektifi içinde, bilimsel bir yaklaşımla incelemeyi ve sistematik hale getirmeyi kendine amaç edinen din eğitimi bilimi Türkiye’de oldukça genç bir disiplindir. Günümüzde din eğitimi bilimi çalışmaları büyük ölçüde yüksek din eğitimi kurumları bünyesinde yer alan din eğitimi anabilim dallarının öncülüğünde yürütülmektedir.

Kendine özgü konu alanı ve problemleri olan din eğitimi biliminin yöneldiği meseleleri sağlıklı bir şekilde inceleyebilmesi için öncelikle kendi metodolojisini belirginleştirmesi gerekmektedir. Bir ilmi uğraşı alanının bilimselleşebilmesi, belli bir iç tutarlığa ve yapısal bütünlüğe erişebilmesinin en temel şartlarından birisi, ele alış biçimi ya da metodolojik meselelerini belli bir netliğe kavuşturmasıdır. Nitekim “kem alât ile kemalât olmaz” denmiştir.

Din eğitimi biliminin metodolojik meselelerini kendine konu edinen belli çalışmaların varlığı bilinmektedir. Bunlar içerisinde Beyza Bilgin’in *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Kerim Yavuz’un *Günümüzde Din Eğitimi*, Suat Cebeci’nin *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Cemal Tosun’un *Din Eğitimi Bilimine Giriş* başlıklı çalışmaları ilk akla gelen çalışmalardır. Bununla beraber Türkiye’de ve dünyada son dönemlerde yaşanan gelişmeler, bu bağlamda sosyal bilimlerin farklı alanları ile bilhassa eğitim bilimi ve ilahiyat alanında ortaya çıkan yeni gelişme, tartışma ve yaklaşımlar din eğitimi biliminin metodolojik meselelerini güncellemeyi, yeniden ele almayı gerektirmektedir. Bir bilimsel disiplini sürekli canlı ve ayakta tutan da işte bu metodolojik dinamizmdir.

Yukarıdaki temel kaygıdan yola çıkılarak kaleme alınan *Din Eğitimi Bilimi* üç bölümden oluşmaktadır. “Eğitim’den ‘Din Eğitimi’ne” başlığını taşıyan birinci bölüm, insanın var olmasıyla başlayan eğitim olgusundan yola çıkarak sözü İslam eğitim tarihine, hususene Hz.

---

* Dr. Öğr. Üyesi. Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

Peygamberin örneği özelinde İslam eğitim tarihinde yaşanan önemli gelişmelere getirmektedir. Din eğitimi olgusu ile insan, eğitim, bilgi vb. kavramlar arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişiminin sistematik biçimde incelendiği bu bölüm, İslam tarihinde eğitim olgusunun bütün yapı ve işleyişiyle, teori ve pratiğiyle tevhit eksenli bir ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik bütünlükten uzaklaşıp daha parçalı bir yapıya evrilmesinin, bu süreçte ortaya çıkan bir takım tarihsel ve güncel arayışlar ile bunların doğurduğu problemlerin eleştirel bir tahlilini yapmaktadır. Bu bölüm, ilim ve bilgi anlayışının eğitim eliyle tevhidinden yine eğitim marifetiyle tefrikine giden süreci ve bu süreçte oluşan eğitsel sancuları çarpıcı bir dille özetlemektedir. İslam eğitim gerçekliği, günümüz din eğitimi olgusu ve bu olgular ile yakından ilgili olan din eğitimi biliminin tarihsel gelişiminin anlaşılması için bu bölüm önemli bir çerçeve sunmaktadır.

“Bazı Temel Kavramlar” başlıklı ikinci bölüm “din”, “öğrenme”, “öğretme”, “öğretim”, “eğitim”, “din eğitimi”, “din öğretimi”, “İslamî eğitim”, “İslam eğitimi”, “dini bilgi”, “bilginin İslâmîleştirilmesi” gibi din eğitimi biliminin en temel kavramlarının analizini sunmaktadır. Oldukça kapsamlı bir muhtevaya sahip olan bu bölümde özellikle “din eğitimi”, “İslamî eğitim”, “dini bilgi” gibi mürekkep kavramların daha etraflıca incelendiği görülmektedir. Bu bölümde “eğitim”-“öğretim”, “din eğitimi”-“din öğretimi”, “İslam eğitimi”-“İslamî eğitim” kavramları arasında oluşan terminolojik problemler örnekleriyle incelenmekte, din eğitimi kavramı öğelerine ayrılarak yapısal bir bütünlük içerisinde analiz edilmekte, tüm bu kavram ve kavram öbekleri etrafında oluşan yanlış anlayış ve kullanımlar örnekleriyle tartışılmaktadır. Yine bu bölümde çokça karıştırılan, yer yer bilinçli ya da bilinçsizce birbirinin yerine kullanılan “din eğitimi” ile “dinî eğitim”in farkı açıklanmaktadır. Bu bölümde, çalışmayı kendine özgü kılan, bir kısmı ilk defa bu kitapta ortaya konmuş olan önemli terminolojik ve epistemolojik konular da ele alınmıştır: İslamî eğitimin mahiyeti, temel amaçları ve niteliği; İslam eğitimi ve özellikle “benimsetici İslam eğitimi” kavramı, dini bilginin mahiyeti ve eğitimle ilişkisi, bilginin İslamlaştırılması. Özellikle dini bilginin farklı yönleriyle ve etraflıca incelenmesi, ardından bu bilginin paylaşımı/öğretimi meselesinin tartışılması din eğitimi biliminin epistemolojik arka planının daha iyi anlaşılması bakımından oldukça önemlidir.

Çalışmanın üçüncü ve “Din Eğitimi Bilimi” başlıklı son bölümü hacimce en geniş bölüm olup Türkiye’deki din eğitimi gerçekliğinin eleştirel bir tasvirini yaparak, din eğitimi biliminin bir bilimsel disiplin olarak Türkiye’de doğuş ve gelişim sürecini farklı yönleriyle tahlil etmektedir. Bu bölümde din eğitimi biliminin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle bilim ve eğitim bilimi kavramları incelenmektedir. Bir sonraki alt başlık olan “Din Eğitimi Bilimi” başlığı altında sırasıyla din eğitimi biliminin tanımı, amaçları, konusu, gelişim süreci (Batı’da, İslam dünyasında ve Türkiye’de), gecikmesinin nedenleri, alanı ve görevleri, alt bilim dalları, araştırma yöntemleri, bilimler içindeki yeri ve diğer bilimlerle ilişkisi ele alınmaktadır. Bu bölümde din eğitimi biliminin oluşum/gelişim serüveni incelenirken Türkiye’de Cumhuriyet sonrası din eğitiminin kronolojik panoraması eleştirel bir

perspektifle verilmekte, bu süreçte ortaya çıkan birçok sosyo-politik anlayış ve uygulamanın din eğitime ve din eğitimi biliminin gelişimine olan etkileri sebep ve sonuçları ile tartışılmaktadır.

Üçüncü bölümde din eğitimi biliminin alanı ve görevleri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda din eğitimi biliminin bir bilimsel disiplin olarak öncelikle kendi varlığını ortaya koyması, dilini ve terminolojisini oluşturması/geliştirmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Gerçekten de bir bilim dalının kendi varlığı, anlamı, dili ve terminolojik dayanakları üzerinde yeterince bilgi üretmeden nitelikli çalışmalar yapması hayli zordur. İşte bunu gerçekleştirdikten sonra, çalışmada da ortaya konduğu gibi diğer meselelere, söz gelimi din eğitimi faaliyetlerine ilişkin bilgi ve teoriler geliştirmeye, dini eğitimi farklı açılardan temellendirmeye, din eğitiminde yeni yönelişler üzerinde çalışmaya, din eğitime ilişkin yeni ve özgün modeller geliştirmeye, örgün ve yaygın din eğitimi alanlarında program geliştirmeye, öğretmen yetiştirmeye vb. yönelebilecektir. Bu bölümde din eğitimi alanında dünya ölçeğinde ortaya çıkan ve terminolojik açıdan ülkemizde birçok kafa karışıklığına ve anlam belirsizliğine yol açan eski-yeni din eğitimi yaklaşımları tanıtılmakta, bunların Türkiye'deki din eğitimi gerçekliğiyle ilişkileri tartışılmakta, bu bağlamda bilhassa zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi çerçevesinde ortaya çıkan birçok görüş ve eleştiri çok yönlü olarak değerlendirilmektedir.

Din Eğitimi Bilimi din eğitimi biliminin metodolojik meselelerini Türkiye'nin kendine özgü tarihsel ve güncel gerçekliğine yaslanarak dünyada yaşanan eğitim bilimsel gelişmeleri de göz ardı etmeden incelemeye çalışmaktadır. *Din Eğitimi Bilimi*'nde metodolojik kaygı ve kurgular, Türkiye'nin örgün ve yaygın din eğitimi gerçekliğinin sistematik bir biçimde okunması, anlaşılması, eleştirel süzgeçlerden geçirilmesi üzerine kurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu yaklaşım din eğitiminin geçmişi ve bu günüyle daha iyi anlaşılması, yarınına ilişkin bilimsel, yerli fakat evrensel bütünlüğe sahip bir bakış açısının geliştirilebilmesi ve güncel din eğitimi pratiğini bu bakışla yeniden üretebilme adına son derece önemlidir. Güncel pratikle organik ilişki içerisinde, bu pratiğin eleştirel bir gözle okunmasından süzölmüş, aynı zamanda yerel-evrensel dengesi üzerinde kurgulanmış bir din eğitimi bilimi Türkiye'deki örgün ve yaygın din eğitimi ve dini hayatın niteliği ve geleceği açısından büyük önem arz etmektedir.

Çalışmayı benzerlerinden farklı kılan önemli özellikler bulunmaktadır. Bir kere *Din Eğitimi Bilimi* referans ve atıf çerçevesi olarak İslam eğitim mirası ve onun terminolojik kaygılarından güçlü biçimde etkilenmiştir. Din eğitimi biliminin metodolojik meselelerini izah ederken gerek uzak gerekse yakın dönem İslam eğitim tarihinde ortaya çıkan önemli şahıs, eser, kurum vb. ile tarihsel problemlere gerektiği/yeteri kadar atıflar yaparak ele aldığı meselelerin tarihsel arka planlarıyla güçlü irtibatlar kurmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın en güçlü yanlarından birisi, tarihsel mirasla bu gün ve yarın arasında kurduğu yapısal ve ontolojik ilişkinin kitap boyunca sürekli canlı tutulmaya çalışılması, bu ilişkinin

günümüz din eğitimi pratiği açısından anlamının güncel örneklerle çok yönlü olarak tartışılmış olmasıdır.

Çalışmanın en önemli özelliklerinden birisi din eğitimi gerçekliğine objektif ve eleştirel bir perspektifle yaklaşmasıdır. Bilindiği gibi Türkiye’de birçok konuda olduğu gibi din eğitimi gerçekliği de söz konusu olduğunda aşırı uçlara savrulmuş, yer yer yüceltici ya da tümenden dışlayıcı birçok tavır gelişmiştir. Bu tavırların tuzağına düşmeden din eğitiminin problemlerini soğukkanlılıkla tartışmak, özgün ve yapıcı çözümler getirmek, kısaca birçok “yükü” meseleye bilimsel bakımdan ışık tutmak hayli zor, cesaret, emek ve maliyet isteyen bir iştir.

Çalışmanın bir diğer önemli özelliği pedagojik bir kurguyla anlamayı, derinleşmeyi, metne hâkimiyeti kolaylaştırıcı birçok etkinlik örneği içermesidir. Eserin okuru sürekli düşünmeye, tartışmaya, araştırmaya yönlendirmesine yönelik içeriği ve tasarımıyla alanındaki diğer çalışmalardan önemli ölçüde ayrıldığı söylenebilir.

Gerek ele aldığı konuların güncelliği ve derinliği gerekse konuları ele alışındaki bilimsel ve özgün üslubuyla *Din Eğitimi Bilimi* alanında önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir.

Vurgun A. (2017). II. Abdülhamid dönemi ilköğretimde ahlak eğitimi. İstanbul: Yeditepe, 112s.

Samet YAĞCI*

E-Mail: sametyagci@gmail.com

Tarih öğretmenliği bölümünü bitiren ve “Türkiye’de Milli Tarih Anlayışı ve Öğretimi” adlı teziyle 2014 yılında yüksek lisansını tamamlayan Ahmet Vurgun, Türk eğitim tarihi, tarih eğitimi ve yerel tarih alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

“II. Abdülhamid Dönemi İlköğretimde Ahlak Eğitimi” isimli kitabıyla II. Abdülhamid dönemi ilköğretimde ahlak eğitimine odaklanan Vurgun, bu dönemdeki eğitim politikalarının ve eğitim alanında yaşanan gelişmelerin bilinmesinin modern Türkiye’yi anlamada önemli olduğuna vurgu yapmakta, günümüzde değerler eğitimi adıyla işlenen derslerin bundan

---

* Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.